

BAYBURLU ZİHNİ'NİN HİKÂYE-İ GARÎBE
ADLI ESERİNİN KAYNAĞI
THE SOURCE OF BAYBURLU ZİHNİ'S HİKÂYE-İ GARÎBE
GÜLHAN ATNUR

Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Prof. Dr., Atatürk University, Faculty of Letters, Department of Turcology

gatnur@atauni.edu.tr

 <https://orcid.org/0000-0003-4755-7175>

Atıf / Citation

Atnur, G. 2020. "Bayburlu Zihni'nin Hikâye-i Garîbe Adlı Eserinin Kaynağı". *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi - Journal of Turkish Researches Institute*. 67, (Ocak-January 2020). 353-366

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü- *Article Types* : Araştırma Makalesi-Research Article
Geliş Tarihi- *Received Date* : 27.08.2019
Kabul Tarihi- *Accepted Date* : 18.12.2019
Yayın Tarihi- *Date Published* : 31.01.2020
 : <http://dx.doi.org/10.14222/Turkiyat4300>

İntihal / Plagiarism

This article was checked by iThenticate® programında bu makale taranmıştır.

Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi - *Journal of Turkish Researches Institute*

TAED-67, Ocak - January 2020 Erzurum. ISSN-1300-9052

www.turkiyatjournal.com

<http://dergipark.gov.tr/ataunitaed>

BAYBURTLU ZİHNÎ'NİN HİKÂYE-İ GARİBE
ADLI ESERİNİN KAYNAĞI
THE SOURCE OF BAYBURTLU ZİHNÎ'S HİKÂYE-İ GARİBE

GÜLHAN ATNUR

Öz

Bayburtlu Zihnî, Divanı, Sergüzeştname ve Hikâye-i Garîbesi ile tanınan bir şair ve yazardır. Hakkında bu güne kadar az çalışma yapılmıştır. Önemli çalışmalar Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu ile Saim Sakaoğlu'na aittir.

Hikâye-i Garîbe, Zihnî'nin nasir yönünü göstermektedir. Bu makalede eserin daha önce tespit edilen bir nüshasına ilave olarak İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalarda bir, Mısır Milli Kütüphanesi'nde de bir adet olmak üzere iki yeni nüshası tespit edilmiştir. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalardaki nüsha ayrıntılı olarak tanıtılmış; Mısır'dakine ise çabalara rağmen ulaşılamamıştır.

Hikâye-i Garîbe'nin elde olan yazmalarında Zihnî'nin olayı Abdullah Bey'den dinlenerek yazdığı belirtilmesine rağmen bu güne kadar hikâyeye ait tarihi kayıtlarla ilgili bir araştırma yapılmamıştır. Oysa Abdullah Bey'in anlattığı hikâyenin sözlü tarih açısından kıymeti, bunun Hikâye-i Garîbe'ye yansıtış şekli ve tarihî vesikalarda olayların yer alıp almadığı önemlidir.

Bu makalede Hikâye-i Garîbe'nin kaynağı sözlü tarih kuramı açısından ele alınmıştır. Tarih ve sözlü tarih çalışmalarında sıkça yer verilen rivayetçi anlatım hikâyede Abdullah Bey'e aittir. Bayburtlu Zihnî onun anlattıklarına şiirler ekleyerek telif bir eser meydana getirmiştir. Sözlü tarihte kanıtların ne derecede güvenilir olduğu tartışılan konulardandır. Hikâyedeki olaylar Bayburt Voyvodası Sadullah Bey'in idamıyla başlamaktadır. Kullanılan tarihler, dönemin valileri, olaylarıyla ilgili diğer kişiler ve bilgilerden yola çıkıldığında hikâyeye gerçek bir olaydan alınmışsa bu kişilerin hepsine veya bazalarına Osmanlı tarihiyle ilgili kaynaklarda tesadüf edilmesi gerektiği düşüncesinden hareket edilerek bir araştırma yapılmıştır. Araştırmada yedisi Sadullah Bey'e biri Sadullah Bey'in karısına biri

Abstract

Bayburtlu Zihnî is a poet and writer known for his Divan, Serguzestname and Hikâye-i Garîbe. There have been few studies about him until today. Important works belong to Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu and Saim Sakaoğlu.

Hikâye-i Garîbe shows the calligraphy aspect of Zihnî. In this article, in addition to a previously identified copy of the work, two new copies, one in the Turkish Manuscripts of the Istanbul University Library and one in the Egyptian National Library, were identified. The copy in the Turkish Manuscripts section of Istanbul University Library has been introduced in detail; the one in Egypt, despite efforts, could not be reached.

Although it is stated in the available writings of Hikâye-i Garîbe that Bayburtlu Zihnî wrote the event by listening to Abdullah Bey, no research has been conducted on the historical records of the story to date. However, the value of the story told by Abdullah Bey in terms of oral history, the way it is reflected in Hikâye-i Garîbe and whether events take place in historical documents are important.

In this article, the source of Hikâye-i Garîbe is discussed in terms of oral history theory. The narrative, which is frequently mentioned in history and oral history studies, belongs to Abdullah Bey in the story. Bayburtlu Zihnî has created a copyrighted work by adding poems to his narratives. The reliability of evidence in oral history is one of the controversial issues. The events in the story begin with the execution of Sadullah Bey of the Bayburt Voivodeship. When the dates used, the governors of the period, the other people and the information about the events were taken into consideration, a research was made by considering that all or some of these people should be coincidental in the sources about the Ottoman history if the story was taken from a real event. Nine documents belonging to Sadullah Bey, one of them to Sadullah Bey's wife

de bunların oğulları Abdullah Bey'e ait dokuz belgeye ulaşılmıştır. Makalede bu belgelerin Hikâye-i Garîbe ile örtüşen noktaları ortaya konmuş, Hikâye-i Garîbe'nin gerçek bir olaydan kaynaklandığı belirtilmiş, sözlü tarihin kanıtlarının da güvenilir olabileceği ve geçmişi bilme ve anlamada katkısının bulunabileceği tespiti yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hikâye, Bayburtlu Zihnî, sözlü tarih, elyazma,

and their son Abdullah Bey, were found in the study. In this article, the overlapping points of these documents with Hikâye-i Garîbe were revealed, it was stated that Hikâye-i Garîbe was the result of a real event, it was determined that the evidence of oral history could be reliable and contributed to know and understand the past.

Key Words: story, Bayburtlu Zihnî, oral history, manuscript.

Structured Abstract

Bayburtlu Zihnî is a poet known for his Divan and Sergüseştname. His unknown Hikâye-i Garîbe shows his aspect of prose writing. Important works on this work belong to Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu and Saim Sakaoğlu.

In addition to a copy previously identified in the research on the story-i Garîbe, two new copies were found in the Turkish Manuscripts of the Istanbul University Library and the Egyptian National Library. The copy in the Turkish Manuscripts section of Istanbul University Library has been introduced in detail; the one in Egypt could not be reached despite efforts.

Hikâye-i Garîbe, as the name suggests, provides an amazing event. There is no such plot in Turkish folk story tradition. Bayburtlu Zihnî states that he wrote the story by listening to his protagonist Abdullah Bey. However, to date, no study has been conducted as to whether the story is based on a real event.

In this article, the source of Hikâye-i Garîbe is discussed in terms of oral history theory. The first history is oral, and the written history developed later. At the beginning, societies kept everything in their memory and transferred it to new generations in this way. According to Zeki Velidi Togan, the narrative, instructive, why-how and social styles were used in the writing of the history of the events and the past and current state of the goods. Islamic chronicles and similar works adopted a narrative style. This style, which is a reflection of oral history, brings personal memories to the forefront in historiography. It is accepted that oral history can be useful in writing, learning, solving problems and changing the provisions of history, although it can lead to discussions about how much it corresponds with written history and shows similarities.

Bayburtlu Zihnî's Hikâye-i Garîbe is a product of written literature, but its relationship with oral and written history is also remarkable. The author heard the story through an oral source and added poems to the plot to produce a written and copyrighted work. The events in the story begin with the execution of Sadullah Bey of the Bayburt Voivodeship, and the names of many Ottoman governors are mentioned in the story. Considering that the story was written with inspiration from a real event, a research was carried out in the Ottoman Archives and seven documents belonging to Sadullah Bey in Hikâye-i Garîbe and nine documents belonging to his wife and son Abdullah Bey were reached.

The plot in the story is as follows: After Sadullah Bey is executed, his wife and children are left behind. They engage in an Armenian unethical relationship with his wife who works as a servant at home and sees Abdullah Bey as an obstacle to this relationship. They set out with Abdullah Bey on the pretext of going to pilgrimage, poisoning him in Arafat. But Abdullah Bey does not die, heals, returns to Bayburt. Meanwhile, due to the Ottoman-Russian War of 1827-1828, Bayburt was occupied by the Russians and his mother went to Georgia with the Armenian. Abdullah Bey went to Ahiska to bring his mother, but the Armenian sold it to a Russian general as a slave. When the general died, Abdullah Bey was appointed as a soldier in the Russian army. 18 years after he left Bayburt, Abdullah Bey fled back to his country, found his family, convinced them that he was alive and began to live in Bayburt.

Both the protagonists and events of Hikâye-i Garîbe are real according to the documents in the Ottoman Archives. The first documents about the hero of the story, Abdullah Bey's father, Sadullah Bey, describe his usefulness to the Ottoman Empire. He was later executed for helping the bandits; there are documents showing that the inheritance is shared among the mother, three wives and children. In one of the documents in the archives, it was stated that a wife of Sadullah Bey, whose name was not mentioned, went with a person named Aron when Bayburt was occupied by the Russians (1827-1828) and asked for permission to manage his property. The last document describes the adventure of Abdullah Bey. According to the document, Sadullah Bey's wife poisoned his son Abdullah on Arafat Mountain. After returning to Bayburt, he went with a Russian soldier. The document states that Abdullah Bey recovered and returned to Bayburt after recovering from many disasters, and stated that his inheritance from his father had been returned. In the direction of this document, Zihnî, who writes the event in the form of a story, is offered to give money instead of engagement. From the examination, it is seen that the documents in the Ottoman Archives and the events in Hikâye-i Garîbe coincide exactly.

As a result, we can say: The mind is a poet/prose writer who likes to include historical events in his works. History does not only deal with states, rulers and wars; all experiences in oral and written culture are a part of it. It is understood from the documents that the events related to Sadullah Bey, his wife and his son Abdullah Bey became one of the important problems of the Ottoman Empire and various correspondences were made between the institutions. Zihnî wrote Hikâye-i Garîbe by listening to Abdullah Bey and did not intervene in the events except poems with a few extraordinary things. It is possible to evaluate Hikâye-i Garîbe among realist folk tales, which are documented to be a real event. The work also strengthens the possibility that the sources of realist folk tales may be related to the historical, sociological, economic and socio-cultural life of the period.

Hikâye-i Garîbe, which has a subject that cannot be found in films, has not been spread in written and oral culture due to the use of fancy prose and not being processed in a crucial manner. But Hikâye-i Garîbe is an important work in terms of showing the transition between written and oral culture. Bayburtlu Zihnî has contributed to the world of the readers by writing the story he has heard, which means that he has succeeded in transforming personal memories into a story. The documents show harmony and similarity with the plot of the story. In this respect, Hikâye-i Garîbe reveals that oral history can be relied upon to create written history. It also shows that texts from oral and written literature can be used to fill missing, forgotten parts in historiography.

According to the documents, Zihnî presented his story to the state and was rewarded in return. The fact that the Ottoman State has an institutional structure shows that it is the protection of an artist.

Giriş

Bayburtlu Zihnî mürettep Divanı ve Sergüzeştname'si ile tanınmış bir şairdir. Çok bilinmeyen Hikâye-i Garîbe ise onun nâsir yönünü göstermektedir. 1261 (1845) tarihinde kaleme alınan hikâye hakkında az sayıda çalışma vardır. Bu yayınların bir kısmı Hikâye-i Garîbe'nin kaynağından ziyade var olup olmadığı üzerinedir.

Zihnî hakkında Bursalı Mehmet Tahir "Bayburd eşrafzâdelerinden Abdullah Begiñ sergüzeştini Hikâye-i Garîbe nâmıyla nesren yazmıştır ki risâlenin ismi tahrîrine târihtir. Bu da tab edilmemiştir, nüshası da enderdir." (2009-II: 179) bilgisini vermektedir.

Bayburtlu Zihnî üzerine 1928'de ilk çalışmayı kaleme alan Ziyaeddin Fahri (Fındıkoğlu), Bursalı Mehmed Tahir Bey'in Hikâye-i Garîbe'den bahsettiğini, kendisinin esere dair bir emareye tesadüf etmediğini, böyle bir eserin Erzurum'da yapılan araştırmalarda ele geçmediğini, Tahir Bey'in hikâyeyi Sergüzeştname'deki son destanla karıştırdığını belirtmekte, fakat yine de böyle bir eserin mevcudiyetine ihtimal vermektedir (Ziyaeddin Fahri (Fındıkoğlu) 1928: 25).

İbnülemin Mahmud Kemal (İnal) ise Fındıkoğlu'nun yukarıdaki çalışmasından sonra yayımladığı "Bayburtlu Zihnî" ve Erzurum Şairleri" adlı tenkitte Zihnî'nin Hikâye-i Garîbe'yi o dönemde Trabzon valisi olan Hazinedarzâde Abdullah Paşa'nın emriyle bizzat Abdullah Bey'den dinleyerek kaleme aldığını, nüshalardan birinin de kendi kütüphanesinde olduğunu yazmaktadır (İnal 1929: 56).

Ziyaeddin Fahri, 1950'de Bayburtlu Zihnî adlı eserinin ikinci baskısında hem İnal'ın makalesinden hem de Bayburtlu Mahmut Kemal Yanbeğoğlu'nun mektubundan yola çıkarak eserin varlığını kabul etmiş, fakat hakkında başka bir değerlendirmede bulunmamıştır (Fındıkoğlu 1950: 78-79).

M. Fuat Köprülü ise Türk Saz Şairleri adlı eserinde Zihnî'yi tanıtmış, Hikâye-i Garîbe adlı tarihi mahiyette, basılmamış bir eserinin olduğundan bahsetmiştir (Köprülü 1962: 533)

İnal, Son Asır Türk Şairleri adlı eserinde de makalesindeki bilgiyi yinelemektedir (İnal 1942: 2024-2025).

Hikâye-i Garîbe hakkındaki ilk ayrıntılı bilgi Saim Sakaoglu'nun Bayburtlu Zihnî adlı çalışmasında yer almaktadır. Bu eserde Hikâye-i Garîbe hakkındaki ilk bilgiler, İstanbul Üniversitesi Türkçe Yazmalarındaki 6649 numaralı nüshanın özellikleri ve hikâyenin uzun bir özeti verilmiştir (Sakaoglu 1988: 48-53). Bu çalışma 2016'da genişletilerek yeniden yayımlanmıştır (Sakaoglu 2016).

Hikâye-i Garîbe'nin önemli ve tek kitap yayımı ise 1992 yılında Saim Sakaoglu ve Ahmet Sevgi tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada önce Bayburtlu Zihnî'nin hayatı, Divan'ı ve Sergüzeştname'si hakkında bilgi verilmiştir. "Esere Dair" başlığı altında Hikâye-i Garîbe'den bahseden kaynaklar ele alınmış; eserin İbnülemin Mahmud Kemal İnal ile Yeşilioğlu Salih Bey nüshalarının olduğuna değinilmiş ve İstanbul Üniversitesi Türkçe Yazmalarındaki 6649 numaralı nüsha ayrıntılı olarak tanıtılmıştır. "Romancı Olarak Zihnî" bölümünde Bursalı Mehmed Tahir, İbnülemin Mahmud Kemal İnal ile Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nun eser üzerine görüşleri anlatılmıştır. Hikâyenin özeti; Latin harfli metni; bibliyografya; sözlük; indeks ve eserin tıpkıbasım çalışmasının diğer kısımlarını oluşturmaktadır (Sakaoglu-Sevgi 1992). Çalışmada hikâyenin kaynağına dair bir bilgiye yer verilmemiştir.

Mustafa Miyasoğlu ise bir köşe yazısında Bayburtlu Zihnî ve Hikâye-i Garîbe'nin Sakaoglu-Sevgi'ye ait yayını tanıtmış; hikâyenin halk hikâyeleri ile realist halk hikâyeleri ile

olan benzerliğinden bahsetmiş; gerçekçi tarzda yazılması sebebiyle hikâyeyi ilk romanımızın müjdecisi olarak nitelendirmiştir

([http://www.tv5haber.com/yazidetay.php?Yazi_id=4475&yazar=645\(08.04.2013\)](http://www.tv5haber.com/yazidetay.php?Yazi_id=4475&yazar=645(08.04.2013))).

I. Hikâye-i Garîbe'nin yeni nüshaları

Sakaoğlu-Sevgi tarafından hazırlanan Hikâye-i Garîbe adlı kitapta İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar bölümünde 6649 numaradaki nüsha kullanılmıştır (1992: 13). Sakaoğlu-Sevgi, varlığı bilinen fakat görülemeyen İbnülemin Mahmut Kemal İnal ile Yeşilioğlu Salih Bey'e ait nüshalardan da bahsetmektedirler (1992: 13).

Yaptığımız araştırmada İnal'a ait nüshanın bugün İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalarda, 10111 numarada kayıtlı olduğu tespit edilmiştir. Nüsha h.1273'te M. Zeki tarafından istinsah edilmiş olup 33 varaktır. 230*116 mm ebadında, talik, satır sayısı ise 13'tür. Nüshanın "Sebeb-i Telif" bölümünde Zihni 1232'de memuriyete başladığını (1^b), 1255'te ise Divanı'nı Bab-ı Aliye sunarak hâcelik unvanı aldığını (2^a) belirtmektedir. Nüshadaki başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Eser İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalarda kayıtlı 6649 numaralı nüsha ile farklılıklar taşımaktadır. Şiirler ve olaylar da zaman zaman diğer nüsha ile farklıdır. 10111 numaralı nüshada, 6649 numaralı olanda bulunmayan bir konu da yer almaktadır: Paşazâde Sadullah'ın 1230'da annesiyle hacca gidişi. Hikâye 31^b'de tamamlanmıştır. 32^a'da eserin Trabzon valisi Abdullah Paşa'nın isteği üzerine yazıldığı belirtilmiştir. 32^a-32^b'deki şiirde, iki buçuk yıl önce Bayburt'ta Katipzâde konağında kalan bir meczubun duvara Rusya'dan on sekiz sene sonra bir kaybın geleceğini yazdığı ve Abdullah Bey'in dönüşüyle kehanetin gerçekleştiği ifade edilmektedir. Şiirde Abdullah Bey'in 1260'ın sonunda geldiği, eserin telifinin 1261'in Muharrem ayının ortasında tamamlandığı kaydedilmiştir. Yazar kusurlarından dolayı özür diledikten sonra

*Mübîn-i te 'âlâ tamâm olunca tel 'îf
Yazıldı Zihni târih Hikâye-i Garîbe*

beytiyle tarih düşürmüştür.

Hikâyenin Yeşilioğlu Salih Bey nüshasının günümüzdeki durumu hakkında bilgi elde edilememiştir. Fakat araştırmalarımız sonucunda Hikâye-i Garîbe'nin bir nüshasının da Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Tarih-i Türkî Talat 41 numarada Zihni b. Osmân Bayburdi adına kayıtlı olduğu tespit edilmiştir. Nüshanın 20 varak, 19 satır, nesih, 63*225 mm ölçüsünde olduğu belirtilmektedir. Nüsha, uğraşlara rağmen getirilememiştir.

II. Sözlü Tarih Kuramı ve Hikâyenin Kaynağı

Ahmet Zeki Velidi Togan'a göre "Hâdiselerin seyrinden, hatta madde ve eşyanın mazi ve halinden bahseden her yazı ve her hikâye tarihtir." Togan, tarih ilminin çalışma sahasını ise "Tarih, beşeriyetin içtimâî ve siyasî bünyeler teşkil ederek terakki ve tekâmül eylemesinde fertler ve cemaatler tarafından işlenen fil ve ortaya atılan fikirleri ve bunların neticesinde zuhur etmiş olan vakaları tedkik eder." (Togan 1981: 2) ifadeleriyle tanımlamaktadır.

Eski dönemden beri tarih çalışmalarının hangi tarzda yazılması gerektiği tartışılmaktadır. Togan, bu tarzları rivayetçi, öğretici, nedensalcı ve içtimai başlıklarında ele alır. Tarihin insanoğlunun başlangıcından beri var olduğu düşünüldüğünde İslam kronikleri, destan, hikâye vb. eserlerin rivayetçi tarzda olduğu (Togan 1981: 2-3), bu çalışmalarda sözlü

kaynakların birincil kaynak olarak değerlendirildiği görülmektedir. Mesela Taberî'nin eseri bu tarz yazımın en dikkat çekici örneklerindedir. Taberî, yalnız mitik konularda değil milletlerin ortaya çıkması, savaşlar vb.de de ravilerin verdiği bilgilere dayanmış; bu ravileri art arda sıralamış, bunların güvenilir olup olmadıklarına dair de yorumlarda bulunmuştur (Taberî 1991)¹. Benzer üslup, dönemin birçok tarih eserinin yanı sıra Divanü Lügat'it-Türk'te de vardır.

Taberî ve onun gibi birçok tarihçinin bu şekilde eser meydana getirmesinin temel sebebi ilk tarih türünün sözlü olmasından kaynaklanmaktadır. Toplumlar açısından hem sözlü hem de yazılı kültürde yaşanmışlıkları yeni kuşaklara aktarmak, onların bilinçlenmesini sağlamak hayati önem taşımaktadır (Ersoy 2009: 23). Başlangıçta yazıyı kullanmayan topluluklar yeni kuşaklara aktarmak üzere her şeyi belleklerinde tutuyorlardı (Thompson 1999: 19-20). Tarih yazıcılığı daha sonra geliştirse de genellikle savaşlar, askerler, hükümdarların hikâyeleri ön plandaydı. Oysa içinde yaşadığımız toplumun ve ekonominin şekillenmesinde fertler de önemli rollere sahiptir; sözlü tarih ise kişisel anılar üzerine kuruludur ve bunlar kaynak alınarak "tarihçilerin dayandıkları belgeleri tamamlayıcı ve alternatif bir tarih" meydana getirilebilir (Counce 2001: 8). Bu açıdan "Sözlü tarih daha çok bir malzeme toplama yöntemi, bugünü daha iyi anlayabilmek, geleceği yönlendirebilmek ve geçmiş anlamlandırma sürecine yapılan bir katkıdır." (Counce 2001: 11).

Sözlü tarih kanıtlarının tarihin yazılması, öğrenilmesi, sorunları ve hükümlerinde bir değişime yol açabilir (Thompson 1999: 64). Bu açıdan "Diğer tarihsel kanıtlar gibi ölçülüp değerlendirildiğinde" sözlü tarihin kanıtlarının ne derece güvenilir olduğunun (Thompson 1999: 90) önemli örneklerinden birinin Bayburtlu Zihni'ye ait Hikâye-i Garîbe olduğu söylenebilir.

Hikâye-i Garîbe'de kaynak kişi –sözel anlatıcı- maceraları yaşayan Abdullah Bey'dir. Zihni ise duyduklarını telif bir eser olarak kaleme alırken bir sözlü tarihçi gibi davranmıştır. Bu eseri birçok telif eserden farklı kılan da sözel anlatıdaki olayların yazılı bir hikâyeye dönüşmesi, ayrıca Osmanlı arşiv belgelerinde de kahramanlar ve yazar hakkında kayıtların bulunmasıdır.

Abdullah Bey sadece hikâyeye değil Başbakanlık Osmanlı Arşivlerindeki 29 Rebiü'l-ahir 1261 (7 Mayıs 1845) tarihli² belgeye göre de Zihni'ye hikâyeyi aktaran kişidir. Abdullah Bey'in 1243 (1827)'te 14 yaşındayken hacca gitmek üzere aile bireyleriyle yol çıkmasıyla başlayan macerası 1845'in sonlarında Bayburt'a dönüşüyle son bulmuştur. Gerek hikâyede gerekse de yukarıda belirtilen belgede Abdullah Bey'in Bayburt'a geliş ve hikâyenin yazılış tarihleri örtüşmektedir.

¹ Sözlü tarihin örneklerinden kabul edilebilecek bu çalışmada Taberî eserin nasıl yazıldığını şöyle anlatır: "Benim bu kitabımı gözden geçirenler bilsinler ki, bu eserimde dercedilen her bilgi ve haber, pek azı hariç olmak üzere, akli delillere, insanların fikir ve akilleriyle düşünerek buldukları sebeplere dayanmayıp, ancak senetleriyle ravilerini gösterdiğim haber ve rivayetlere dayanır. Çünkü geçip gidenlere ve sonra gelenlere dair olan haber, olay ve hâdiselerin her biri, bunları gözleriyle görmiyen ve o zamanları idrak etmeyenlere, ancak o halleri gören ve işitenlerin haber vermeleri, o haberleri nakletmeleriyle bilinir, akıl ve fikir ile bilinmez. Geçip gidenlerin bazılarına dair naklettiğimiz haberlerin bir kısmını doğru ve hakiki bulmayıp inkâr edenler veyahut çirkin sayanlar bulunursa, onlar bilsinler ki, bu haberler tarafımızdan uydurulmadan ravilerce bize nakledilmiştir. O haberler bize nasıl nakledilmiş ise, biz de o şekilde alarak dercediyoruz." (Taberî 1991-1: 7-8).

² Devlet Arşivleri Başkanlığı (DAB.) İ. DH. 102/5143, 29 Rebiülahir 1261 (7 Mayıs 1845).

Hikâyede ilk dikkat çeken olay Bayburt Voyvodası (Kapıcıbaşı) Sadullah Bey'e aittir. Eser onun, Erzurum valisi Cabbarzâde Celâleddin Mehmed Paşa³ tarafından 1232'de idam edilmesiyle başlamaktadır. Zihni Abdullah Bey'in macerasını anlatmak için önce babasına ait bu olaya değinmiştir.

Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinde Bayburt Voyvodası Paşazade Hacı Sadullah Bey'e ait yedi kayıt yer almaktadır. Hacı Sadullah Bey'le ilgili bir defterin varlığından haberdar olunmuşsa da defterin harap olması sebebiyle bu kayda ulaşılamamıştır.

21 Safer 1220 (21 Mayıs 1805) tarihli arşiv kaydına göre Erzurum'u basan eşkiyadan eski İspir Voyvodası Memo oğlu Hüseyin'in Hozooğlu Hüseyin tarafından kandırılarak başı kesilmiş, bu olayda gösterdiği yararlılıktan dolayı Sadullah Bey'e kapıcıbaşı (voyvoda) rütbesi verilmiştir.⁴ 5 Cemaziyelahir 1229 (25 Mayıs 1814) tarihli evrakta ise Sadullah Bey'in bulunduğu görevi koruması uygun görülmüştür.⁵ 1 Zilkade 1231 (23 Eylül 1816) tarihli arşiv kaydı Sadullah Bey'in idamının gerekçesini oluşturmaktadır. Zira bu kayda göre o, Sürmene'deki asilere yardımda bulunmaktadır.⁶

5 Rebiyülahir 1232 (14 Mart 1817) tarihli kayıt Sadullah Bey'in idam edilip başının Dersaadet'e gönderilmesi⁷; 29 Recep 1232 (14 Haziran 1817)'de vali tarafından şahsın zaptedilen mirasında kendilerine ait eşyanın olduğunu belirten ailesine bunların satılarak seksen altı bin kuruşun valide, üç zevcesi ve çocukları arasında pay edilmesi⁸; 29 Zilhicce 1232 (9 Kasım 1817)'dekinde Sadullah Bey'in muhallefatı⁹; 29 Cemaziyelahir 1233 (6 Mayıs 1818)'tekinde ise mirasının hazineye kalanına¹⁰ ait bilgi verilmektedir.

Başbakanlık Osmanlı Arşivlerindeki iki belge Hikâye-i Garibe'nin asıl olaylarının da devlet yazışmalarında yer aldığını göstermektedir. Hikâye-i Garibe'ye göre Sadullah Bey idam edildikten sonra geride Abdullah ve Salih Bey adlı iki oğlu ile iki kızı kalır. Evde çalışan bir Ermeni, Sadullah Bey'in karısıyla ilişki kurar, bu duruma engel olacağı düşünülen hizmetkârlardan Hacı Mehmed'i bir ramazan ayı gecesi kurşunlatır. Aradan on bir yıl geçer, 1243'e gelindiğinde Abdullah Bey de on dört yaşına girmiştir. Ermeni ile Sadullah Bey'in karısı Abdullah Bey'i bu ilişkide bir engel olarak görürler. Anne, Abdullah Bey, kız kardeşlerinden biri, Ermeni ve birkaç kişi hacca gitme bahanesiyle Hicaz'a doğru yola koyulurlar. Bu sırada Ermeni kafileden ayrılarak Kudüs'e gider. Hicaz yolculuğu esnasında Abdullah Bey'e annesi tarafından iki kez zehir verilirse de tesir etmez. Fakat Arafat'ta verilen üçüncü zehirde Abdullah Bey cansız düşer. Kafiledekiler öldüğü gerekçesiyle Abdullah Bey'in cesedini gömmesi için iki Arap'a verir ve Hicaz'a yönelirler. Abdullah Bey ise kusarak zehrin etkisinden kurtulur. Kendini gömmeye gelen Araplar da onu Kahire'ye götürüp köle olarak satarlar. Abdullah Bey, köle tüccarını Erzurum eşrafından biri olduğuna ikna eder, serbest kalınca Sayda, Beyrut, Lazkiye, Antakya yoluyla Bayburt'a gelir. Fakat bu sırada Osmanlı-Rus

³ (Şevval 1231 (Eylül 1816)-Recep 1232 (Mayıs-Haziran 1817) tarihlerinde Erzurum valisidir (Mehmed Süreyya 1996-2: 389).

⁴ DAB. HAT. 81/3359, 21 Safer 1220 (21 Mayıs 1805).

⁵ DAB. HAT. 522/25515, 5 Cemaziyelahir 1229 (25 Mayıs 1814).

⁶ DAB. HAT 460/22615/B, 1 Zilkade 1231 (23 Eylül 1816).

⁷ DAB. HAT 494/24247, 5 Rebiyülahir 1232 (14 Mart 1817).

⁸ DAB. C.DH. 2/82, 29 Recep 1232 (14 Haziran 1817).

⁹ DAB. C.ML. 5/186, 29 Zilhicce 1232 (9 Kasım 1817).

¹⁰ DAB. C. ML. 400/16432, 29 Cemaziyelahir 1233 (6 Mayıs 1818).

Harbi olmuş (1243-1244 (1827-1828), Bayburt Ruslar tarafından işgal edilmiş, annesi ise bazı akrabaları ve Ermeni'yle birlikte Ahıska'ya gitmiştir.

Başbakanlık Osmanlı Arşivlerindeki 5 Muharrem 1246 (26 Haziran 1830)¹¹ tarihli belge Hikâye-i Garîbe'nin kahramanlarından Sadullah Bey'in karısının Rus askeriyle gidişi üzerinedir ve Trabzon Valisi Osman Paşa¹² tarafından Sadaret'e konu hakkında bilgi sorulmaktadır. Belgede Trabzonlu Kalıcızade'nin¹³ hemşiresi, Bayburtlu Paşazade Sadullah Bey'in eşinin Rusya askeri Erzurum'a döndüğünde onlarla beraber gittiği; Erzurum Valisi Hasan Paşa'ya¹⁴ müracaat edilmesine rağmen kadının Aron adındaki Rusyalıya muhabbet duyduğu için dönmediği; kadının Hristiyanlığı benimsediği; Aron'la Tiflis'e gittiğinden bahisle kadının elinde külliyatlı tımarın bulunduğu; oğlu öldüğünden (Abdullah Bey'i kastediyor olmalı) bu malın kadının hizmetkârlarına verilmesinin düşünüldüğü fakat onların da kadınla birlikte gittiği; otuz altı kıyye tımarın kırk bin kuruş gelir getirdiği, malın hazineye alınarak bunun için bir memur tayin edilmesi gerektiği bildirilmiş ve izin istenmiştir.

Hikâye-i Garîbe'de Abdullah Bey'in annesini ararken yaşadığı maceralar da oldukça ayrıntılıdır. Bayburtlu Zihnî bunları yazarak aslında tarihe önemli bir belge bırakmıştır. Hikâyede anlatıldığına göre Abdullah Bey annesini bulmak için gizlice Ahıska'ya giderse de Ermeni, onu annesine götüreceği bahanesiyle Gürcü kılığına sokar ve bir Rus generale köle olarak satar. General, Abdullah Bey'i Rusya'ya götürür, oğlu gibi de sever. Fakat karısı bu Yusuf-sima delikanlıya âşık olmuştur. General bir süre sonra hastalanır, ölmek üzereyken karısından hiçbir masraftan kaçınmadan bu delikanlıyı azat edip Rum'a göndermesini ister. Ama generalin ölümünden sonra kadın Abdullah Bey'e aşkını ilan eder, kendisiyle evlenmesini ister; karşılık bulamayınca da onu asker olarak orduya kaydettirir. Abdullah Bey burada Rusya Müslümanlarından biriyle tanışır ve birlikte Kuran-ı Kerim okurlar. Bu arada onun gurbette geçirdiği süre de on sekiz yıla ulaşmıştır. Bir gün rüyasında bir pir-i mübarek eline yapışır ve gitme zamanının geldiğini söyler. Abdullah Bey uyanır, gizlice atına biner, ormanda atını terk eder, Tuna sahiline ulaşır, bir kayığa binerek kendisini takip edenlerden kurtulur ve Rumeli'ye geçer. Edirne ve İstanbul'da kimliğini kimseye söylemeden Trabzon'a gelir ve Kalıcızade Osman Bey adındaki dayısının yanına gider. Kendisinin kim olduğunu söylerse de öldü zannedildiği ve aradan on sekiz sene geçtiği için sözüne itibar edilmez. Fakat Bayburt'taki kız kardeşleri ve bazı akrabaları Trabzon'a çağrılır. Kız kardeşlerinden biriyle Abdullah Bey'in aralarında önceden bazı sırlar bulunmaktadır. Kız kardeşi Mevlüde Hanım bu sırlarla ilgili üç soru sorar, Abdullah Bey cevaplar; Abdullah Bey'in sorusunu da Mevlüde Hanım bilir. Böylece Abdullah Bey'in kimliği ortaya çıkar. Daha sonra Abdullah Bey, Erzurum valisi tarafından çağrılır. Bayburt'a gittiğinde okullar ve dükkânlar açılmaz, yediden yetmiş bütün halk onu karşılamaya çıkar. Akrabalarıyla görüşür, Erzurum'a gelir, vali ona bir kürk ile bir saat hediye eder. Abdullah Bey, Bayburt'a dönerek konağına yerleşir.

¹¹ DAB. HAT 1067/43733, 5 Muharrem 1246 (26 Haziran 1830).

¹² Hazinezarzâde Osman Paşa, 1244'te Sivas, bir hafta sonra da Trabzon valisi (1244 (1828/1829)-1248 (1832/1833) olmuştur. Rebiyülahir 1257 (Mayıs-Haziran 1841)'de bu şehirde vefat etmiştir (Mehmed Süreyya 1996-4: 1306). Zihni beş yıl kadar Osman Paşa'nın katipliğini yapmıştır (Taşkesenli 2015: 638). Bayburtlu Zihni hikâyeye bağlantılı olmayan şüirlerde de sıkça Trabzon Valisi Hazinezarzâde Osman Paşa'yı övmektedir. Bu sebeple başlangıçtan beri Abdullah Bey ile annesinin maceralarından haberdar olduğu düşünülebilir.

¹³ Hikâyede Kalıcızâde Osman Bey.

¹⁴ Çeçenzâde Hasan Paşa, 1828-1829 Osmanlı-Rus Harbinde Erzurum valisidir (Aykun 2003: 290-291).

Arşivlerdeki son belge ise hikâyenin kahramanı Sadullah Bey'in oğlu Abdullah Bey'e tumarının iadesiyle ilgilidir ve 29 Rebiyülahir 1261 (7 Mayıs 1845)¹⁵ yılına aittir. Bu belge Sultan Abdülmecid (1839-1861)'e gönderilmiştir.¹⁶ Belgede Bayburt hanedanından Sadullah Bey'in eşinin Aron adlı bir şahısla uygunsuz bir ilişkisinin olduğu, bunun duyulması üzerine kadının oğlu Abdullah Bey ve kızıyla hac maksadıyla önce Mısır'a sonra Mekke'ye gittiği, Arafat Dağı'nda kadının oğluna zehir içirerek terk edip Mısır'a döndüğü, Ahıska'nın istilasında Aron'la Rusya tarafına gittiği belirtilmiştir. Belgede Abdullah Bey'in iyileşip birçok felaketler atlattıktan sonra döndüğü, babasının gulamlarından Yusuf'un onu tanıdığı, iki kıyye tumarın Halil Kâmilî Paşa¹⁷ tarafından sahibine iade edildiği, kırk yedi senesinden beri hazinede olduğundan bu iade için Maliye Nazırı Safveti Paşa'dan¹⁸ izin alındığı ifade edilmiştir. Belgeye göre Keradi¹⁹ köyündeki beş yüz kuruşluk bir kıyye tumar Abdullah Bey'e, Bülürek²⁰ köyündeki bin beş yüz kuruşluk bir kıyye tumar da Yusuf'a verilmiştir.

Hikâyenin sonunda bulunan Abdullah Bey'in Bayburt'ta karşılanması ve Erzurum valisinin kendisine hediyeler vermesine dair anlatılan olaylar belgede yer almaz. Belgenin diğer kısmı Bayburtlu Zihni'yle²¹ ilgilidir. Bu kısımda hâcegân-ı divân-ı hûmâyûndân Bayburt'lu Zihni Efendi'nin bu ilginç vakayı Abdullah Bey'den dinledikten sonra bazı şiir ve kasideler ekleyerek telif bir eser meydana getirdiği ve Bab-ı Ali'ye sunduğu, kendisinin Reşid Paşa²² maiyetinde Akka'da olduğu, rütbesine Cidde Müşiri Vecihî Paşa'nın²³ nişan ihсан etmek istediği, kendisinin ise bunun yerine iki bin-üç bin kuruşluk bir para hediye edilmesini arzu ettiği belirtilmiştir. Belgenin derkenarında da bunun garip bir hikâye olduğu, belirtilen tumar ve zeametın ilgili kişilere; iki bin beş yüz kuruşun²⁴ da nişandan vazgeçen Bayburtlu Zihni'ye verilmesi rica edilmiştir.

¹⁵ DAB. İ. DH. 102/5143, 29 Rebiyülahir 1261 (7 Mayıs 1845).

¹⁶ Belge iki açıdan dikkat çekicidir. Belgeyi yazan da hikâyesini sözlü kaynak konumunda olan Abdullah Bey'den dinlemiş olmalı ki hikâyedeki bilgileri yineliyor. Ayrıca bu kişi Zihni'yi de tanıyor olmalı ve Zihni de hali hazırda Trabzon'da olmalı ki onun nişan yerine para isteğinden haberdar. Hikâyenin yazılmasına sebep olan ve muhtemelen belgeyi padişaha gönderen Trabzon Valisi Hazinedarzâde Abdullah Paşa'dır [Süleyman Paşa'nın oğlu, Osman Paşa'nın kardeşidir ve Rebiyülahir 1258 (Nisan 1842)-1262 (1846) tarihleri arasında bu görevde bulunmuştur (Mehmed Süreyya 1996-1: 81)].

¹⁷ Kâmilî Halil Paşa Zilhicce 1256 (Şubat 1841)-Muharrem 1261 (Ocak 1845) arasında Erzurum valiliği yapmıştır (Mehmed Süreyya 1996-3: 864).

¹⁸ Safveti Mûsâ Paşa, Muharrem 1257 (Mart 1841)-14 Şaban 1261 (18 Ağustos 1845) tarihlerinde maliye nazırlığı yapmıştır (Mehmed Süreyya 1996-5: 1434).

¹⁹ Köyün yeni adı tespit edilemedi.

²⁰ Demirözü'ne bağlı eski adı Pülürek, yeni adı Yelpınar köyüdür. (<http://bayburtvakfi.org.tr/bayburt-koyleri.html>)

²¹ Taşkesenlioğlu, şairin Akka ve Kudüs görevlerinden sonra 1263 (1847)'de İstanbul'a geldiğini belirtiyorsa da (2015: 640), Zihni'nin hikâyeyi yazdığı dönemde (1261 (1845) Trabzon'da olduğu konusunda (Fındıkoğlu 1950: 21-22; Sakaoğlu 2016: 43) hemfikiridir.

²² Bayburtlu Zihni 1256 (1840)'ta Reşid Paşa komutasındaki donanma ile Akka'ya gitmiş, Paşa Akka valiliğine atanınca emrine girmiştir (Taşkesenli 2015: 639).

²³ Bu kişi, Şaban 1259 (Eylül 1843)-Muharrem 1261 (Ocak 1845)'te Halep valiliği yapan Vecihî Mehmed Paşa olabilir. Bk. Mehmed Süreyya 1996-5: 1655.

²⁴ Bu paranın Zihni'ye verildiğine dair bir kayda rastlanmamıştır. Üstelik şairin öldüğünde çok fakir olduğu terakesinden anlaşılacaktır (Özger 2004: 219-221).

Sonuç

Zihnî, tarihi olaylara eserlerinde yer vermeyi seven bir şair/nasirdir. Tarih ise yalnız devletleri, hükümdarları ve savaşları ele almaz; sözlü ve yazılı kültürdeki bütün yaşanmışlıklar da onun bir parçasıdır. Belgelerden Sadullah Bey, eşi ve oğlu Abdullah Beyle ilgili olayların Osmanlı Devleti'nin önemli problemlerinden biri hâline geldiği, kurumlar arasında çeşitli yazışmaların yapıldığı anlaşılmaktadır. Zihnî, Hikâye-i Garîbe'yi Abdullah Bey'den dinlenerek kaleme almış, birkaç olağanüstülük ile şiirler dışında olaylara müdahale etmemiştir. Yani sözel anlatı yazılı edebiyat metnine döndüğü gibi tarihi belgelere de olaylar yansımıştır. Türk sözlü hikâye geleneğinde gerçek hayattan alınan olaylara genellikle realist halk hikâyelerinde rastlanmaktadır. Belgelerle gerçek bir olay olduğu ortaya konulan Hikâye-i Garîbe'nin realist halk hikâyeleri arasında değerlendirilmesi mümkündür. Eser, ayrıca realist halk hikâyelerinin kaynaklarının dönemin tarihi, sosyolojik, iktisadi ve sosyo-kültürel hayatıyla ilişkili olabileceği ihtimalini de kuvvetlendirmektedir.

Filmleri aratmayacak bir konuya sahip olan Hikâye-i Garîbe, süslü nesrin kullanılması, can alıcı bir üslupla işlenmeyişi yüzünden yazılı ve sözlü kültürde yayılmamıştır. Fakat Hikâye-i Garîbe yazılı ve sözlü kültür arasındaki geçişi göstermesi bakımından önemli bir eserdir. Bayburtlu Zihnî duyduğu hikâyeyi yazmakla okuyucuların dünyasına kazandırmış yani kişisel anıları bir hikâyeye dönüştürmekte başarı sağlamıştır. Belgeler de hikâyenin olay örgüsüyle uyum ve benzerlik gösteriyor. Bu yönüyle Hikâye-i Garîbe, yazılı tarihi oluşturmada sözlü tarihe de güvenilebileceğini ortaya koyuyor. Ayrıca sözlü ve yazılı edebiyattan alınan metinlerin tarih yazıcılığında eksik, unutulmuş kısımları doldurmada kullanılabileceğini gösteriyor.

Belgelere göre Zihnî yazdığı hikâyeyi devlete sunmuş, bunun karşılığında da mükâfatlandırılmıştır. Bir sanatkârın koruyuculuğunu üstlenmiş olması, Osmanlı Devleti'nin kurumsal bir yapıya sahip olduğunu gösterir.

Kaynaklar

- Atnur, Gülhan. (2017). "Tarihin Tanığı Bir Şair: Bayburtlu Zihni". *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, (38), 197-216.
- Aygun, İbrahim. (2003). "Tokat'ta Medfun Osmanlı Valileri". *AÜ Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (22), 283-294.
- Bursalı Mehmed Tahir. (2009). *Osmanlı Müellifleri I-III ve Ahmed Remzî Akyürek Miftâhü'l-Kütüp ve Esâmî-i Müellifin Fihristi*. Ankara: Bizim Büro Basımevi Yayın Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.
- Counce, Stephen. (2001). *Sözlü Tarih Yerel Tarihçi*. (çev. Bilmez Bülent Can, Alper Yalçınkaya). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Daştan, Nihangül (2018), "Türk Halk Şiirinde Bir Propaganda Aracı Olarak Fes Şiirleri", *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (15), 37-48.
- Ersoy, Ruhi. (2009). *Sözlü Tarih Folklor İlişkisi Baraklar Örneği, Disiplinler Arası Bir Yaklaşım Denemesi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Fındıkoğlu, Ziyaeddin Fahri. (1950). *Bayburtlu Zihnî*. İstanbul: Bayburt Kültür ve Yardım Cemiyeti Yayınları.
- (Fındıkoğlu), Ziyaeddin Fahri. (1928). *Bayburtlu Zihnî Hayatı-Eseri-Şahsiyeti*. İstanbul: İlhami Fevzi Matbaası.
<http://bayburtvakfi.org.tr/bayburt-koyleri.html> (Erişim Tarihi 15.04.2013).
- (İnal), İbnülemin Mahmut Kemal. (1929). "Bayburt'lu Zihnî ve Erzurum Şairleri". *Türk Tarih Encümeni Mecmuası*, I (1). Haziran-Ağustos 1929, 54-62.
- İnal, İbnülemin Mahmut Kemal. (1942). *Son Asır Türk Şairleri*. 2.C., İstanbul: Maarif Matbaası.
- Köprülü, M. Fuad. (1962). *Türk Sazşâirleri*. Ankara: Milli Kültür Yayınları
- Mehmed Süreyya. (1996). *Sicill-i Osmanî*.-6 Yay. Ak.: Nuri Akbayar; Eski Yazıdan Aktaran: Seyit Ali Kahraman. İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Miyasoğlu, Mustafa. (2012). "Bayburtlu Zihnî ve Hikâyesi".
http://www.tv5haber.com/yazidetay.php?Yazi_id=4475&yazar=645 (E.Tar. 08.04.2013).
- Özger, Yunus. (2004). "Bayburtlu Şair Zihnî'nin Ölümü ve Tereke Defteri". *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (26), 211-225.
- Sakaoğlu, Saim. (1988). *Bayburtlu Zihnî*. İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.
- Sakaoğlu, Saim. (2016). *Bayburtlu Zihnî*. Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Ankara: Akçağ Yay.
- Sakaoğlu, Saim-Ahmet Sevgi (hzl.). (1992). *Bayburtlu Zihnî Hikâye-i Garîbe*. Konya: Kuzucular Ofset.
- Taberî. (1991). *Milletler ve Hükümdarlar Tarihi*, 5 C., (çev. Zâkir Kadirî Ugan, Ahmet Temir). İstanbul: MEB Yayınları.
- Taşkesenlioğlu, M. Yasin. (2014). "Bayburtlu Zihnî Sergüzeştnameşinin Tarihi Niteliği Hakkında Bazı Tedkikler". *Tarihi ve Kültürü ile XIX. Yüzyıldan Günümüze Bayburt Uluslararası Sempozyumu*. Bayburt, 28-30 Mayıs 2014, hzl. Selcan Koçaslan, M. Yasin Taşkesenlioğlu, Kürşad Kara, Ankara, 2015, 633-652.
- Thompson, Paul. (1999). *Geçmişin Sesi*. (çev. Şehnaz Layikel). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Togan, A. Zeki Velidi. (1969). *Tarihte Usul*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Belgeler

- DAB. HAT. 81/3359, 21 Safer 1220 (21 Mayıs 1805).
DAB. HAT. 522/25515, 5 Cemaziyelahir 1229 (25 Mayıs 1814).
DAB. HAT 460/22615/B, 1 Zilkade 1231 (23 Eylül 1816).
DAB. HAT 494/24247, 5 Rabiyülahir 1232 (14 Mart 1817).
DAB. C.DH. 2/82, 29 Receb1232 (14 Haziran 1817).
DAB. C.ML. 5/186, 29 Zilhicce1232 (9 Kasım 1817).
DAB. C. ML. 400/16432, 29 Cemaziyelahir 1233 (6 Mayıs 1818).
DAB. HAT 1067/43733, 5 Muharrem 1246 (26 Haziran 1830).
DAB. İ. DH. 102/5143, 29 Rebiyülahir 1261 (7 Mayıs 1845).

ŞİRKETİ MÜHÜRÜ

1.041 102/5143

İzmir 29 Mayıs 1845

İzmir 29 Mayıs 1845 tarihinde yazılan bir belge. Başlık kısmında "İzmir 29 Mayıs 1845" yazmaktadır. Belgenin içeriği, bir şahsın diğer şahsa borçlu olduğu ve bu borcu tahsil etmek için bir tahvil talep ettiğiyle ilgili olarak yazılmıştır. Belgenin baş kısmında "İzmir 29 Mayıs 1845" yazmaktadır. Belgenin içeriği, bir şahsın diğer şahsa borçlu olduğu ve bu borcu tahsil etmek için bir tahvil talep ettiğiyle ilgili olarak yazılmıştır. Belgenin baş kısmında "İzmir 29 Mayıs 1845" yazmaktadır. Belgenin içeriği, bir şahsın diğer şahsa borçlu olduğu ve bu borcu tahsil etmek için bir tahvil talep ettiğiyle ilgili olarak yazılmıştır.

İzmir 29 Mayıs 1845 tarihinde yazılan bir belge. Başlık kısmında "İzmir 29 Mayıs 1845" yazmaktadır. Belgenin içeriği, bir şahsın diğer şahsa borçlu olduğu ve bu borcu tahsil etmek için bir tahvil talep ettiğiyle ilgili olarak yazılmıştır. Belgenin baş kısmında "İzmir 29 Mayıs 1845" yazmaktadır. Belgenin içeriği, bir şahsın diğer şahsa borçlu olduğu ve bu borcu tahsil etmek için bir tahvil talep ettiğiyle ilgili olarak yazılmıştır.

İzmir 29 Mayıs 1845 tarihinde yazılan bir belge. Başlık kısmında "İzmir 29 Mayıs 1845" yazmaktadır. Belgenin içeriği, bir şahsın diğer şahsa borçlu olduğu ve bu borcu tahsil etmek için bir tahvil talep ettiğiyle ilgili olarak yazılmıştır. Belgenin baş kısmında "İzmir 29 Mayıs 1845" yazmaktadır. Belgenin içeriği, bir şahsın diğer şahsa borçlu olduğu ve bu borcu tahsil etmek için bir tahvil talep ettiğiyle ilgili olarak yazılmıştır.

İ.DH.00102

Belge 2: DAB. İ. DH. 102/5143, 29 Rebiyülahir 1261 (7 Mayıs 1845), Abdullah Bey'e mallarının iadesi ve Bayburtlu Zihni'ye para verilmesi hakkında.